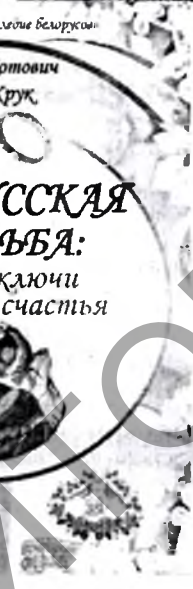

Днямі ў рэдакцыю «Звязды» завіталі вядомыя этнакультуралагі, вядучыя пастаяннай рубрыкі нашай газеты Аксана КАТОВІЧ і Янка КРУК. Нагод для інтэрв'ю аказалася, уласна кажучы, дзве. Першая: у выдавецтве «Адукацыя і выхаванне» рыхтуецца да выхаду кніга вышэйназваных аўтараў пад назвай «Беларускае вяселле: традыцыі і сучаснасць». Другая: ужо сёння пабачыў свет сціслы варыянт гэтага выдання — кніга, ці, як яе называюць самі аўтары, брашура на сто старонак «Беларускае вяселле: патаемныя ключы сямейнага шчасця». Яна, дарэчы, стала «першай ластаўкай», першаадкрывальніцай цэлай серыі «Духовная спадчына беларусаў», якую заснавалі і мяркуюць працягваць разам з выдавецтвам Аксана Катовіч і Янка Крук.

Серыя «Духовная спадчына беларусаў»

Оксана Катовіч
Янка Крук
**БЕЛАРУССКАЯ
СВАДЬБА:**
тайныя ключы
сямейнага шчасця

— Пра што кніга — зразумела, мяркуючы па назве. Але навошта спатрэбіліся два варыянты: пашыраны і сціслы?

Я.К. — Вялікая кніжка «Беларускае вяселле: традыцыі і сучаснасць» — гэта, так бы мовіць, філасофія асэнсавання абраду вяселля ў беларускай традыцыйнай культуры ў цэлым, калі кожны аtryбут, кожнае рытуальнае дзеянне разглядаюцца на фоне нашай вуснапаэтычнай спадчыны, у кантэксце жыцця вёскі, сям'і, чалавека. У ёй мы спрабуем судзіць абрад вяселля з касмічным прасторай і часам, вызначыць найбольш спрыяльныя для яго перыяды, вывесці сістэму абмежаванняў і гэтак далей... Сціслы ж варыянт, а менавіта «Беларускае вяселле: патаемныя ключы сямейнага шчасця», уключае ў сябе практычныя вытрымкі і мае выразную прыкладную накіраванасць.

— Тэма беларускага вяселля падаецца вам актуальнай сёння?

Я.К. — А вы паглядзіце, што адбываецца навокал. Мы жывём у эпоху глабалізацыі, калі кожны імкнецца адкрыць сябе сусвету і ўпусціць сусвет у сябе. Пры такім раскладзе вяселле як народны абрад становіцца першай ахвярай — у духоўным сэнсе — гэтага працэсу, яго распад, разлад, развальванне адбываюцца найбольш хутка. Судзіцца традыцыі і сучаснасць, мы хочам прымусяць чытача задумацца: а можа, не трэба з такой хуткасцю адкрываць сваю душу і абдымка сусветнаму наплыву? Можна, ёсць сэнс захаваць сваё, этнічна-нацыянальнае? Бо цікавымі для ўсіх асгтаніх мы будзем толькі тады, калі здолеем захаваць сваю непаўторнасць. Яскрава сведчанне гэтаму — эка- і этнарызм. Багатыя еўрапейскія турысты, якіх цяжка ўжо чымсьці здзівіць, едуць сёння ў тыя мясціны, дзе захавалася натуральнае аўтэнтчнае асяроддзе. Але яно важнае ў першую чаргу не для турыстаў, а для нас саміх.

А.К. — Нейка па тэлебачанні паказвалі сюжэт пра тое, як у нас на Гродзеншчыне адраджаюцца «традыцыйныя вянчання». Па версіі аўтараў перадачы, раней маладыя ехалі ў храм на тройцы коней. Але ў нас, беларусаў, былі паракоўкі, інакш кажучы, двое коней у адной вупражы, а на «тройках» ездзілі ў Расіі... Добра, безумоўна, што ёсць імкненне адраджаць традыцыі, дух і душу народа. Але ж трэба рабіць гэта, абпіраючыся на дакладныя веды, гістарычныя факты пэўнай мясцовасці.

— Дык што адбываецца з беларускім вяселлем? Чаму менавіта яго трэба ратаваць?

А.К. — Яно трансфармуецца... у нешта незразумелае, усё часцей праводзіцца па прычыне «хто на што здольны»... Напрыклад, людзям чамусьці падаецца, што, калі яны пе-

равяжучы сваіх і свата стужкамі з адпаведнымі надпісамі — назвамі іх ганаровых вясельных пасадак, гэта будзе больш прыгожа, чым перавязванне свагоў (якія выконваюць даволі значную ролю на вяселлі) сапраўдным беларускім ручніком. І надпісы на гэтых стужках выглядаюць недарэчна.

Сёння побач з жаніхом і нявестай у загсе стаяць «ганаровыя сведкі». Само слова «сведка» часцей за ўсё ўжываецца ў судовых справах. Давайце ўспомнім і зноў будзем ужываць назвы сябра і сяброўкі маладых, якія спрадэкава ўжываліся беларусамі падчас вясельных абрадаў: на Міншчыне маладыя прызначалі **шафера і шаферку**, на Гродзеншчыне і Брэстчыне — **дружантаў**, на Гомельшчыне — **маршалкаў**, на Палессі распаўсюджаная назва — **дружкі** і г.д. Цудоўныя словы, а мы іх забываем. Даходзіць часам да камічнага. Прышоўшы на адно з вяселляў, пытаюся ў бацькі жаніха: «А хто ў вас шафер?» Той разгубіўся і адказвае: «Госця з такім прозвішчам у нас няма...»

Я.К. — Хочацца, каб наша кніжка, прысвечаная беларускаму вяселлю, стала настольнай не толькі для тых, хто збіраецца пабрацца шлюбам, але і для спецыялістаў, якія маюць дачыненне да кантэксту вяселля. Каб яна аб'яднала іх вакол агульнай ідэі. Узгадайце: каб адсвяткаваць Дзень Святога Валяніна, працуе цэлая індустрыя, на ім «завязаны» самыя розныя галіны прамысловасці. У нас гэтыя галіны, сферы, арганізацыі, творчыя саюзы «завязаны» на вяселлі паасобку. Між тым, творчы патэнцыял загсаў, рэстаранаў, таго ж Саюза майстроў можна было б аб'яднаць вакол ідэі беларускага вяселля... Чаму не? Калі б гэтым займалася шырокае кола зацікаўленых структур, наша вяселле «выруліла» б у нармальнае рэчышча, яно стала б... людскім.

— А гэта не акажацца зноў нейкім навязваннем чагосьці штучнага?

А.К. — Аднойчы мужчына, які жаніў свайго сына, спытаў у мяне: «Як павіншаваць яго так, каб усе запамінілі?» Я параіла падчас віншавання дастаць кажух і пасцяліць яго на лаву, дзе сядзяць маладыя — як гэта ра-

білі нашы продкі. І пажадаць жаніху і нявесце шчасця і дабрабыту. Калі ён зрабіў усё гэта, госці падняліся з месцаў і пачалі стоячы апладзіраваць, у многіх на вачах былі слёзы... Народнае, спрадэчнае не можа быць штучным. Чамусьці мы запіхнулі нашы традыцыі ў далёкія куткі, «зачынілі» за імі дзверцы. А калі адчыняем — і культура, і мова выходзяць адтуль, і людзі вельмі цёпла да гэтага ставяцца.

— Падрыхтоўка да вяселля, яго правядзенне ўплываюць на далейшае жыццё маладых?

А.К. — Як пасцеліце, так і спаць будзеце, — кажуць у народзе.

Я.К. — А я дадаю: пакажыце мне відазнікі любога вяселля, і я скажу, колькі і як будуць жыць маладыя ў шлюбе.

— У такім выпадку скажыце: чаго не трэба рабіць падчас вяселля?

А.К. — Насамрэч, такіх абмежаванняў шмат, і мы падрабязна расказваем пра іх у нашай кніжцы. Але на некаторых момантах хацелася б спыніцца асобна.

Маладых, якія вяртаюцца з загса, бацькі па традыцыі сустракаюць на парозе хлебам з соллю. Хлеб — самая вялікая святыня на зямлі, быў, ёсць і будзе. А маладыя пачынаюць яго кусаць, ламаць — каб высветліць «хто будзе галоўны ў сям'і». А далей... Надламаны і абкусаны бохан кідаюць дзе заўгодна — на падаконніку, у гардзюбо — замест таго, каб у якасці святыні і галоўнага аб'яргу паставіць яго на пачэснае месца, на стол перад маладымі, і, безумоўна, не ў абкусыным выглядзе. Недарэчна вызначаць з дапамогай святыні, хто будзе ў сям'і галоўным. Ды і увогуле — галоўным у сям'і ісправдэку лічыўся мужчына.

«Пойдзем» далей, у залу. Людзі садзяцца за састаўленыя сталы, накрывытыя абрусамі. Вельмі важна, каб маладыя селі за адзін — цэльны — стол, каб яны не аказаліся за двума

розымі, хоць і прыстаўленымі адзін да аднаго, сталамі, з розных бакоў ад сутарэння. Гэта трэба ведаць, за гэтым трэба пільна сачыць. Нішто, ніякая «дробязь» не павінна раздзяляць маладую пару падчас вяселля.

Шмат пытанняў узнікае ў дачыненні да паводзінаў бацькоў маладых. Іх роля падчас вяселля вельмі адказная. Акрамя ўсяго іншага, яны перадаюць у спадчыну маладым сваю «долю». Таму залішне казаць, што ідэальным лічыцца варыянт, калі маладых і праводзяць, і сустракаюць бацькі, якія знаходзяцца ў пары, — муж і жонка. Калі ж у наяўнасці, напрыклад, разведзеная маці або бацька-ўдавец, тады праводзіць і сустракаць маладых павінны іншыя людзі, так званыя пасаджоныя бацькі. Не трэба думаць: «Як гэта я не буду сваю дачку сустракаць? Што людзі скажуць?». Гэта ўсё другаснае. Важна, каб дачцэ ці сыну перадалася «шчаслівая доля». Таму для выканання некаторых вясельных функцый і прызначаюцца пасаджоныя бацькі: шчаслівая жаната пара з радзіны, з блізкіх людзей, якім вы давяраеце.

Я.К. — Што мы назіраем на вяселлях? Маладыя пасядзелі паўгадзіны за сталом, а ў перапынку разбегліся ў розныя бакі: ён — да сваёй кампаніі, яна — да сваёй... Гэта недапушчальна. Раней як было? Хросны бацька адразу пасля вянчання браў ручнік і звязваў ім рукі маладых, каб на працягу ўсёй вясельнай імпрэзы яны сядзелі побач, каб ніхто паміж імі не праскочыў.

А кіданне букета нявесты ў натоўп незамужніх дзяўчат? Па-першае, гэты букет павінен быць недатыкальным. Па-другое, кідаць «ад сябе» — увогуле не ў традыцыі беларусаў, такая звычайка прыйшла з Захаду. Мы ж кідваем «ад сябе» толькі на пыхаванні — жменьку пяску, каб развітацца з памерлым. Кіданне «падвэзкі» нявесты ў натоўп хлопцаў я ўвогуле не каментую. Гэта аніяк не стасуецца з прыроднай сціпласцю, стрыманасцю і цнатлівасцю беларусаў.

Сёння першую шлюбную ноч маладыя часта праводзяць у нумары знятага атэля. Важна, каб у такім выпадку ложка засцілапа або сама маладая, або яе маці, або нехта з вельмі блізкіх людзей, і каб пасцельная бялізна была не «казённая», а свая.

— Як маладым засцерагчыся ад сурокаў?

Я.К. — Тут працуе «комплекс-

ны падыход», цэлая група аб'яргав. Перш за ўсё гэтую ролю выконвае вэлюм: яго кароткая частка закрывае вочы, а доўгая — валасы. Аб'яргавы з'яўляюцца пальчаткі нявесты і насавачка-хусцінка жаніха. Ну і, безумоўна, можна выкарыстоўваць нейкія аtryбуты чырвонага колеру: скажам, чырвоны крыжык, вышыты на адзенні з унутранага боку, чырвоная стужачка, пакладзеная ў кішэню, чырвоны паясок, якім можна падпярэзацца пад адзеннем. Аб'яргав ад дурнога вока будзе і дробка чацвяровай солі, пакладзеная ці зашытая ў нейкае патаемнае месца.

А.К. — Падчас аднаго з вяселляў мы параілі бацькам выкарыстаць у якасці аб'яргав чырвоныя гронкі рабіны — іх проста паклалі на сталы, паставілі ў вазы замест заморскіх дарагіх букетаў... Гэта было неверагодна прыгожа, незвычайна і краўдальна...

— А які час у народзе лічыцца самым спрыяльным для вяселля?

Я.К. — Першы перыяд, самы спрыяльны для вяселляў, — час з дня воўсёнскага раўнадзенства (а лепш з Пакроваў — 14 кастрычніка) і да пачатку Піліпаўскага посту (да 27 лістапада). Ён называўся «вялікая вясельніца», бо на яго звычайна прыпадала самая вялікая колькасць вяселляў. Другі спрыяльны перыяд — зімовы Мясоед: з 21 студзеня і да пачатку Масленицы (восьмы тыдзень перад Вялікаднем).

А.К. — А вось пра веснавыя, майскія, вяселлі казалі: «Як беднаму жаніцца, дык і ноч кароткая». Трэба было рана ўставаць, каб паспець аддаць усе свае намаганні зямлі, якая чакала працавітых рук і насення для будучага ўраджаю.

— Калі ўсё зрабіць правільна, у адпаведнасці з традыцыямі нашых продкаў, не парушаючы няпісаных правілаў, не пераходзячы нябачных меж... Калі так зрабіць — ці можна спадзявацца на тое, што жыццё маладой сямейнай пары складзецца шчасліва?

Я.К. — Складанае пытанне... Безумоўна, стапрацэнтнай гарантыі тут не дае. Але я ўпэўнены: усё, пра што мы тут гаворым, пра што напісалі ў сваёй кнізе, сапраўды «працуе». Калі падчас вяселля за адным сталом збіраецца ўвесь род — там кансалідуецца такая моцная жыццёвая энергія!... Галоўнае задача прысутных — не распусіць гэты каштоўны дар, правільна яго накіраваць, перадаць маладым у спадчыну.

— І апошняе пытанне. Прадбачу, што пасля выхаду інтэрв'ю чытачы захочуць даведацца, дзе набыць вашы «... патаемныя ключы сямейнага шчасця»?

А.К. — Кнігу «Беларускае вяселле: патаемныя ключы сямейнага шчасця» можна набыць у выдавецтве «Адукацыя і выхаванне» (тэлефон (017) 297 93 25, электронны адрас: aiv@aiv.by), а таксама ў крамах «Белсаюздруку». Мы, як заўсёды, будзем рады атрымаць водгукі і пытанні нашых чытачоў, адказаць на іх на старонках газеты «Звязда» або асабіста. Тэлефонуеце і пішыце нам на адрас газеты — з паметкай: «Для Аксаны Катовіч і Янкі Крука». Чым зможам — дапаможам!

Гутарыла Наталля КАРПЕНКА. Фота Марыны БЕГУНКОВАЙ.